

biografickými, je počinem, jaký se v edičním podnikání nerodí často. Už risk uvádět na trh přesycený v těchto letech poezii všech možných kalibrů svědčí o umanutosti vydavatelů prosadit „své“ básníky co nejprůrazněji a v pokud možno dokonalé knižní razbě: zdařilo se. Důkaz, že literatura vznikající i mimo tradiční centra je stejně živá a inspirativní a má právě o ten viditelný punc vonící domovem i o rozměr navíc...

MIREK KOVÁŘÍK

Návrat básníka k lidové písni

Nová a v pořadí již šestá básnická sbírka s názvem *Za svítání Morava* vychází na začátku letošního roku přesně k třicátým narozeninám jejího autora, zlínského básníka Pavla Petra. V edici Poesie brněnského nakladatelství Host je již devětadvacátým svazkem.

Od vydání poslední básnické knihy Pavla Petra *Trojlodí Jakuba* v téže edici uplynuly bezmála tři roky. V tomto mezidobí jako by se na zlínského autora v záplavě nových jmen mladých básníků poněkud zapomnělo, alespoň ze strany oficiální kritiky. Jeho nová kniha je však důkazem, že cesta básníka pokračuje neustále směrem k projasňování vnitřního světa, ale zároveň prochází i světem vnějším a často se s ním otevřeně i tvrdě střetává. V *Trojlodí Jakuba* mohl být vnímavý čtenář svědkem výrazového posunu poetiky k epičnosti. Skrze básnické texty prosvítaly náznaky děje a rovněž jazyk nabýval pevnější a dramatictější struktury. Sbírkou *Za svítání Morava* naopak překvapuje vznošenou meličností a na mnoha místech již nezakřivaným patosem, který je plnohodnotnou součástí významového pole Petrovy poezie. Jde však o posun přirozený, vyvěrající z nehlubších zdrojů básnickovy obraznosti, ale proč neřici přímo z milostného citu, jenž je předznamenán i knižní dedikací. Jistý posun můžeme nalézt i v motivické vrstvě textů. Petra už nepřitahuje jen abstraktní rozměr přírodní krajiny s pokosenými loukami stavěnými do opozice k temným celům duše, ale prostoro- vě konkrétnější krajina Moravy, ještě přesněji Valašska, Hostýnských a Vizovických vrchů, která se náhle probouzí a ožívá s prvými tóny lidové písně. Folklorní prvek zpřítomňovaný hrou na cimbál a úsměvy roztančených „huslistů“ tvoří potom přímou spojnicí s básnikovou citovou exaltovaností, která hledá pro svůj výraz příležitou literární tvar. V současné poezii je to prvek velmi ojedinělý a odkazuje spíše k tradici májovské a lumírovské 19. století.

Za svítání Morava je název ústřední skladby, která celý básnický soubor architektonicky i významově zavrhuje. Je možné vnímat ji jako intimní lyrické vyznání, vyzpívanou touhu po „švarném šohajčkoví“, v kompozici knihy však tvoří její klíčovou pointu. Sestoupíme-li totiž pod povrch textů moravských lidových písní, sesbíraných již kdysi Františkem Sušilem, objevíme v nich nejen sentiment, ale i krutost, úzkost a samotu. Právě v této chvíli „když do konce lásky zbývá již jen jediná noc“, je místo básníka nezastupitelné: „A přislib polibku / mám ó na věčnost. / Rozkvétá koniklec. / Mé srdce přivineš“ (báseň *Doubrava*). Mrazivá rozechvělost v nezatelném příslibu věrnosti, plachost smíšená s troufalostí jsou pravým určujícím prostorem této poezie. Tolik nepravděpodobné lásky a tolik úzkostného čekání na jedno vydechnutí ze sna, v němž jsme se nakonec přece setkali s milovanou bytostí, a bylo to hluboké a čisté jako jediná skutečná radost v srdci lidském, opuštěném.

PETR CEKOTA

Jagellonský věk potřeť

Když se před šesti lety dostal do rukou čtenářů první díl Mackovy monumentální syntézy dějin českých zemí za vlády Jagellonců (1471-1526) a zároveň se roznesla

zpráva, že v pozůstalosti tehdy nedávno zesnulého autora se nacházejí připravené další tři díly, málokdo věřil, že se tyto rukopisy dostanou na světlo světa. Pochyby v myslích čtenářů jen utvrzovaly *zaručené zprávy* o konci neprosperujícího nakladatelství a tyto zvěsti dostatečně živily dlouhé prodlevy mezi vydáváním jednotlivých svazků. Jestliže ten první, věnovaný královské moci a hospodářským poměrům v českých zemích na přelomu 15. a 16. století, vyšel v roce 1992, tak druhý svazek zabývající se šlechtou následoval až v roce 1994. Recenzovaný třetí díl knihy **Josefa Macka s názvem Jagellonský věk v českých zemích (1471-1526)** a s podtitulem **Města** se do rukou čtenářů dostal až po neuvěřitelných čtyřech letech. Nelze se tedy divit, že mnozí z nás již ani nedoufali, že nakladatelství **Academia** splní svůj závazek vydat celé dílo.

J. Macek, svého času nejmladší československý akademik, byl složitou osobností, která prošla nelehkým vývojem s ještě podivnějšími životními osudy. Z výsluní české historické vědy, kde se pohyboval v 50. a 60. letech, měl být srpnovou okupací a svým poměrem k ní svržen do hlubin zapomnění. Přestože bylo Mackovi zapovězeno publikovat a oficiálně se věnovat svým tématům, pokračoval ve své práci. Dostatečnou základnu mu k tomu poskytl azyl Ústavu pro jazyk český a Archeologického ústavu ČSAV, kam se uchýlil po sesazení z čela Historického ústavu. Přes všechnu tragiku těchto životních peripetií nelze zapřít, že působení v těchto dvou institucích mělo na J. Macka a jeho dílo příznivý vliv. J. Macek se v 50. a 60. letech vyvíjel směrem od dosti ortodoxního marxisty zabývajícího se revolučním husitským hnutím k přednímu propagátorovi myšlenek francouzské školy Annales u nás.

Metodám školy Annales zůstal Macek věrný i ve svém Jagellonském věku, kterým se začal hlouběji zabývat od 70. let. Přístupy školy Annales dovedl však Macek rozšířit o další podněty a přístupy. Svoji syntézu, která teoreticky navazuje na Laichterovu řadu „Českých dějin“ z první poloviny tohoto století, pojímá jako pokus o sepsání širokých kulturních dějin dané doby. Termín „kulturní dějiny“ je v české historiografii diskutován již hezkou řadu desetiletí a neustále vyvolává nové polemiky o jeho obsahu. Mackovu knihu můžeme chápat jako novou výzvu k zastavení se nad problémem „kulturních dějin“. Macek svůj kulturní dějinný pohled na městskou společnost pojímá jako bohatý kaleidoskop pohledů na měšťanskou společnost a především do jejího nitra. Předmětem těchto autorových pohledů však není pouze a výlučně jenom městská společnost jako celek, ale i jednotlivci. J. Macek ve snaze provést čtenáře myšlenkovým i hmotným světem pozdněstředověkého měšťanstva zvolil u nás dosud ojedinělý interdisciplinární přístup, při kterém využil historicko-ligvistické, sémiotické, archeologické a další postupy. Jeho kniha vychází na jedné straně z nových historio- grafických trendů, zároveň je však vystavěná na klasickém záprávění opírajícím se přímo o neopakovatelné kouzlo ukázek z pramenů. Autor nechává čtenáře nahlédnout do světa obchodu a řemesel, do rituálů smrti a krvavých poprav, do domácností bohatých měšťanů i chudiny, do světa středověkých měšťanek, studentů i do svátečních a volných chvílí. Tyto pohledy a jednotlivá zastavení na pouť každodennosti jsou umně vsazeny do právního, mocenského i hospodářského prostředí měst a jejich vlastního světa. Na své si přijdou i milovníci klasických politických dějin, neboť boj měst se šlechtou o politické a hospodářské postavení získané za husitských válek tvoří nedílnou součást rytmu každodenního života měst v období vrcholné stavovské společnosti.

Mackovi se podařilo zřejmě to, na čem ztroskotali jeho předchůdci snažící se o kulturně-historické syntézy. Navázal do značné míry na jejich odkaz a využil do důsledků jimi shromážděné prameny. Na rozdíl od nich se však neuplíná v bezbřehé šíři detailů, zajímavosti a jednotlivin a vytvořil skutečnou syntézu založenou na vyváženém poměru událostí a zobecňujících tezí. Tím však nemá být řečeno, že pozbyl smyslu pro detail a životní osudy jednotlivce, ba právě naopak. Macek samozřejmě nechává řadu otázek otevřenou a nedořešenou. Do jistě

míry je to způsobeno tím, že vyšel především ze starších edic a prací svých kulturně-dějinných předchůdců (Č. Zíbrt, Z. Winter, ale i W. W. Tomek) a od vlastního archivního výzkumu upustil. Částečně se tyto mezery v poznání jagellonské epochy snažil zaplnit srovnáním s ostatními západoevropskými zeměmi, zejména s Francií a Německem. Druhotně tak vznikl zajímavý obraz postavení „kacířské země“ v katolické Evropě.

Mackovo dílo je nepřehlédnutelným mezníkem české historie ve druhé polovině tohoto století. Je výzvou historikům k diskusi nad problémy každodennosti, dějin mentalit i politického a hospodářského vývoje v 15. a 16. století. Především je však výzvou k následování a vyrovnání se s Mackovým celoživotním dílem. První takový pokus o reflexi Mackovy tvorby učinil ve zdařilé úvodní črtě ke třetímu dílu Petr Čornej. Že nezůstane jen u toho, je nasnadě. Čtenářům pak nezbyvá než doufat, že čtvrtý, závěrečný díl, věnovaný venkovskému lidu, nenechá na sebe dlouho čekat.

LUBOŠ VELEK

Opět jeden konec habsburské monarchie

Práce **Françoise Fejtö Rekviem za mrtvou říši. O zkáze Rakouska-Uherska**, kterou v roce 1998 vydalo nakladatelství Academia, vyšla původně roku 1992 v Paříži pod názvem *Requiem pour un empire défunctif*. Histoire de la destruction de l'Autriche - Hongrie. Kniha o dějinách a přítomnosti střední Evropy ve francouzštině je podstatně méně než německých a anglosaských. Již z tohoto důvodu by mohlo dílo vzbudit zájem odborné veřejnosti. Ovšem spíše než s francouzským pohledem na problematiku posledního období existence rakousko-uherské monarchie se v této knize setkává s kritikou francouzských postojů, jak ostatně odpovídá maďarskému původu tohoto autora.

V úvodní kapitole se autor zabývá příčinami vzniku I. světové války; odmítá přičítat vinu za její rozpoutání Rakousko-Uhersku či Německu a upozorňuje na bojechtivost spojenců. V zásadě zastává názor, že válku způsobil celý systém mezinárodních vztahů. V druhé kapitole rekapituluje dějiny monarchie od konce 15. století. Nakonec se pozornost autora zaměřuje na poslední dva roky I. světové války, kdy se definitivně rozhodl osud habsburské monarchie.

Nejzajímavější a z hlediska tématu také nejdůležitější je část, líčící iniciativu posledního rakouského císaře Karla I. (který nastoupil na trůn po Františku Josefovi v roce 1916) co nejrychleji uzavřít mír. Karel dokonce vyzval svého švagra, prince Sixta Bourbonského-Parmského, aby navázal spojení s nejvyššími francouzskými místy. Karla k tomuto kroku vedla nesporně chvályhodná a upřímně míněná snaha učinit konec utrpení na frontách zároveň i představa, že pokračování ve válce ohrožuje samu podstatu monarchie. Francouzští představitelé reagovali zpočátku velmi kladně, nakonec se však, odvolávající se na nesouhlas Itálie, stáhli. Fejtö toto rozhodnutí považuje za nejdůležitější bezprostřední příčinu rozbití Rakouska, vysvětluje ho touhou francouzské politické reprezentace vést válku až do konečného vítězství bez kompromisů, speciálně pak tomu, že v premiérském křesle vystřídal kompromisně smýšlejícího Brianda, usilujícího upřímně o mír, nesmlouvavý Ribot.

O tom, že tato aféra těžce poškodila prestiž monarchie a ještě více dynastie, se nedá pochybovat. Je třeba se ovšem ptát, zda se zde této záležitosti nepřipisuje až příliš velká důležitost nebo zda odmítavé stanovisko Francie Fejtö správně interpretuje. Myslím, že Fejtö se v hodnocení Karlových sondáží prostě mýlí. O císařově dobré vůli nepochybují, uznávám, že to byl panovník mimořádně šlechetný a ve své podstatě také mírumilovný. V tomto směru však byla nepochybně v zajetí iluzí. Proti vůli svého německého spojence nebo spíše patrona mohl prosadit své plány stěžejí a přemluvit ho bylo stejně nerealné. Manévrovací prostor posledního rakouského císaře omezo-

vala zrovna tak vůle politických reprezentací obou vládnoucích národů, Němců a Maďarů - výmluvným svědectvím v tomto směru může být i fakt, že se Karlovi nepodařilo pro své plány získat bezrezervní ani svého vlastního ministra zahraničních věcí. Mohli tedy seriózní politici s těmito snahami, byť nepochybně chvályhodnými, skutečně počítat? A nemohl by to vzít autor také v úvahu?

Zde se Fejtö nicméně dostává k jádru své práce, k analýze příčin „rozpadu“ Rakouska, resp. v jeho pojetí „rozbití“ Rakouska. Na základě vlastních archivních výzkumů (ale podle citací soudě zas ne tak příliš podrobných) se totiž snaží dokázat, že Rakousko bylo zničeno těmi představiteli Dohody, kteří se ujali vlády ve Francii a Velké Británii na sklonku první světové války a kteří zcela propadli protirakouské propagandě některých nepřátel Rakouska, jako Wickhama Steeda, Setona-Watsona či Ernsta Denise, v první řadě však „mistrů propagandy“ (formulace F. Fejtö) T. G. Masaryka a Edvarda Beneše. Zde má na mysli - jak už naznačeno výše - zejména některé francouzské levicové republikány či svobodné zednáře. Informace o jejich postojích jsou nesporně zajímavé a pro čtenáře ze střední Evropy i velmi prospěšné. Chvályhodné je také upozornění na význam propagandy pro vývoj první světové války. Vysvětlovat osudy Rakouska v takové míře jen z mezinárodní situace a jako výsledek dábelky účinného propagačního působení na jedné straně a nebrat v úvahu vnitropolitický vývoj, o němž ví Fejtö žalostně málo, na straně druhé je ovšem prostě neudržitelné. Podle něj už huře válka skončit nemohla: „Ze Maďarska nesouhlasí s obětmi, které na něm vyžaduje Trianonská smlouva? Co na tom záleží! Tři miliony Maďarů se mu prostě odeberou,“ píše na s. 245. Že se autor třeba neseznámil blíže s národnostní politikou tohoto království vůči Slovákům... Fejtö lituje monarchii, poznámka císaře Karla - „když už se Itálii musí dostat náhrada, ať se jí dá Somálsko“ (s. 157) jeho pobouření nezbuzuje. Vždyť jde přece jen o Somálsko! Soudím, že zastánci staré monarchie by si měli najít lepší advokáty. Takoví jako Fejtö jen diskreditují její památku, která nemá takové nedbalé agitky zapotřebí.

JÍŘÍ POKORNÝ

Příběh tělnatého muže, který rád dělal vtípy

Za pouhé tři týdny uplyne jedenapadesát let od úmrtí našeho posledního předúnorového a prvního poúnorového ministra zahraničních věcí Jana Masaryka. Jeho skon, ať již způsobený vlastní či cizí rukou, byl v hektické atmosféře přelomu února a března 1948 od prvního okamžiku obestřen mnoha záhadami a právě kolem tohoto faktu se záhy vyrojily rozmanité domněnky a smyšlenky: vždyť smrt Jana Masaryka v první řadě všem symbolizovala konec hned několika epoch novodobých českých dějin. Ono období delší než půlstoletí zároveň představuje dostatečně rozsáhlou časovou distanci, aby mohly být vyslovovány a vysloveny nikoli snad objektivistické, rozhodně však už nezaujaté soudy politologů, historiků, filozofů či publicistů o člověku, který nikdy nepřekročil stín svého slavného „Tatíčka“, jakož i o politikovi, který zřejmě měl pro politickou činnost výhradně a výlučně pouze ty skutečně nejnevhodnější dispoze.

Nikoli náhodou se proto **Pavel Kosatík** jako virtuos našeho biografického žánru (připomeňme nejen jeho známou knihu o Olze Havlové, která se stala tichým políčkem všem ostatním kolemprezidentským servilním i neservilním pisálkům, ale i neprávem opomíjený vynikající životopis prvorepublikového bankéře Jaroslava Preisse) už před několika roky spojil s historikem **Michalem Kolářem** a dlouhou dobu společně pracovali na tématu, k němuž by české společenské vědomí již mělo mít potřebu a nezbytný odstup: na monografii **Jan Masaryk. Pravdivý příběh**, která nyní vyšla v nakladatelství Mladá fronta. Právě Kosatík jménem autorského dua několikrát v tisku v souvislosti s vydáním své kni-